
Ministerstwo Gospodarki

DEPARTAMENT ANALIZ I PROGNOZ

Warszawa, 5 stycznia 2010 r.

Celowość, realna możliwość i kierunki specjalizacji eksportowej Polski **SYNTEZA***

1. Przedsiębiorstwa eksportujące

- **Wśród badanych przez IBRKK 14 789 przedsiębiorstw eksportujących, w I półroczu 2008 r., około 25% z nich było eksporterami wyspecjalizowanymi.**¹
- Wśród eksporterów wyspecjalizowanych, 74,3% funkcjonowało w przemyśle przetwórczym, 8,3% w transporcie i łączności, a 6,7% w handlu.
- W grupie eksporterów niewyspecjalizowanych, także przeważały przedsiębiorstwa z przemysłu przetwórczego.
- **29,5% przedsiębiorstw eksportujących to były podmioty z udziałem kapitału zagranicznego. Ich wkład w eksport Polski ogółem stanowił 61,4%.**
- Przeciętny udział eksportu w przychodach ogółem, wyniósł w grupie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym (FKZ) 34,5%, natomiast z udziałem kapitału krajowego (FKK) 20,7%.

Uwarunkowania specjalizacji polskiego eksportu

2. Kwalifikacje pracowników

- W latach 1998-2008, miał miejsce spadek udziału pracowników o niskich kwalifikacjach, w FKK o ok. 7 pkt. proc. do poziomu 39,57% i w FKZ o 10 pkt. proc. do 30,11%.
- Jednocześnie zanotowano wzrost udziału pracowników o średnich kwalifikacjach, w FKK o ok. 5,5 pkt. proc. do poziomu ok. 53,5%, a w FKZ o 7,5 pkt. proc. do 57,5%. Zatem miało miejsce wyraźne przesunięcie od produktów wytwarzanych przez nisko kwalifikowaną siłę roboczą do produktów wytwarzanych przez pracowników o średnich kwalifikacjach.
- Występuje nadal dwukrotnie niższy udział w eksporcie FKK (6,76%) niż FKZ (12,26%), produktów wytwarzanych przez pracowników o wysokich kwalifikacjach.

3. Spadek pracochłonności eksportu

- Udział działów o niskim stopniu energochłonności wzrósł w FKK o około 7,5 pkt. proc. do poziomu 27,62%, w FKZ o około 11 pkt. proc. do 32%.
- Zanotowano także wzrost, u obu grup, działów o średnim stopniu energochłonności do poziomu około 50%.
- Udział działów o wysokiej pracochłonności eksportu obniżył się wśród FKK o prawie 11,5 pkt. proc. (z 34,09% do 22,61%), a wśród FKZ o około 12 pkt. proc. (z 28,66% do 16,62%).

¹ Eksporter wyspecjalizowany – przedsiębiorstwo, w którym przychody z eksportu stanowią więcej niż 50%.

4. Determinanty rozwoju eksportu

- W latach 1998-2008, zaobserwowano zjawisko wypierania czynnika pracy u obu grup eksporterów (FKK -10,5 pkt. proc. do poziomu 19,38%, FKZ -11 pkt. proc. do 13%).
- Eksport bazujący na zasobach naturalnych jest ciągle domeną FKK (34,9%).
- Zanotowano wzrost znaczenia eksportu wykorzystującego różnorodność produktów (ok. 4 pkt. proc. u obu grup) i w przypadku FKK – korzyści skali (ok. 4 pkt. proc.).
- Bardzo słabo prezentuje się udział eksportu naukochłonnego (w 2008r. w FKK: 0,88% i w FKZ: 1,70%)

3. Zróżnicowanie produktów i rynków

- W strukturze eksportu FKZ dominuje grupa obejmująca branże charakteryzujące się wysoką koncentracją produkcji i silnym zróżnicowaniem produktów (DS: 47,81%).
- Do roku 2008, w eksporcie FKK, dominowała grupa obejmująca branże charakteryzujące się niską koncentracją produkcji i słabym zróżnicowaniem produktów (HF), dziś dominuje także grupa DS (31,87%).

5. Wzrost poziomu techniki

- W latach 1998-2008, zanotowano spadek udziału eksportu o niskim poziomie techniki (FKK: -11 pkt. proc. do poziomu 26,18%, FKZ: -15 pkt. proc. do 20,84%).
- Jednocześnie miał miejsce istotny wzrost eksportu o średnio-wysokim poziomie techniki (FKK: +9 pkt. proc. do poziomu 30,92%, FKZ: +14 pkt. proc. do 46,81%).
- W przypadku udziału wysokiego poziomu techniki, miał miejsce niewielki wzrost do poziomu 4,5% w FKK i 9,13% w FKZ.

6. Internacjonalizacja produkcji

- Zanotowano wzrost udziału wywozu realizowanego przez branże silnie zinternacjonalizowane, do poziomu 34,57% w FKK i 51,21% w FKZ.
- Widoczny jest spadek znaczenia branż średnio zinternacjonalizowanych (FKK: -4,5 pkt. proc., FKZ: -7 pkt. proc.), tym samym czynnikiem towarzyszącym ekspansji eksportowej był wzrost importochłonność produkcji.

7. Stopień koncentracji produkcji

- Zaobserwowano wyraźne przesunięcie eksportu z branż o niskim stopniu koncentracji produkcji (FKK: - 8 pkt. proc., FKZ: - 8 pkt. proc.) do branż o wysokim stopniu koncentracji (FKK: +8 pkt. proc., FKZ: +11 pkt. proc.). Oznacza to, iż rośnie znaczenie dużych firm w polskim eksporcie.

Analiza wskaźnikowa specjalizacji eksportowej Polski

8. Wskaźnik relatywnej orientacji eksportowej REO

Wskaźnik REO charakteryzuje stopień otwarcia gospodarki narodowej. Porównuje udział eksportu w PKB danego państwa, z analogicznym wskaźnikiem dla wybranej grupy państw. Jest zwykle niższy w krajach większych i bardziej samowystarczalnych.

- W latach 2004-2008, wskaźnik REO dla Polski, kształtował się na poziomie zbliżonym do średniej unijnej. Wyniósł w 2004 r.: 1,04, natomiast w 2008: 0,98.
- W 2008 roku, większość państw UE zanotowała pogorszenie wskaźnika, w tym Polska o 0,05, Słowacja aż o 0,15. Największy dystans dzielił Polskę w tym zakresie od Belgii, Niderlandów, Czech i Węgier, które zanotowały najwyższy wynik.

- W latach 2004-2008, Polska obok Grecji i Węgier w największym stopniu zwiększyła otwartość swojej gospodarki w stosunku do krajów UE ogółem.
- W I połowie 2009, w Polsce wskaźnik wyniósł 1,18. Jego poprawa była wynikiem niższej dynamiki wartości PKB niż eksportu wyrażonych w euro.

9. Wskaźnik specjalizacji eksportowej *SI*

Wskaźnik ten ocenia konkurencyjność eksportową gospodarki narodowej. Porównuje udział danego produktu (branży) w eksporcie państwa, z wkładem tego produktu w eksport ogółem wybranej grupy państw. Wartość wskaźnika powyżej 1 oznacza przewagę komparatywną w eksporcie danego produktu.

- W 2008 roku, Polska miała względną przewagę komparatywną w stosunku do krajów OECD ogółem, w eksporcie w 52 z 96 działów (74% polskiego eksportu).
- Odnotowano znaczący postęp, gdyż w 2004 roku, eksport 46 działów o poziomie wskaźnika SI powyżej 1,0 stanowił tylko 46% polskiego eksportu.
- W latach 2004-2008, Polska specjalizowała się głównie w eksporcie towarów o niższym poziomie zaawansowania technologicznego.
- W omawianym okresie miał miejsce wzrost wskaźnika SI w istotnych działach z towarami o wyższym stopniu zawansowania technologicznego, tj. maszyny, urządzenia elektryczne, samochody i ich części.

10. Wskaźnik kontrybucji (wkładu) do bilansu handlowego *TBC*

Wskaźnik jest różnicą między obserwowanym i teoretycznym saldem handlowym. Na jego wysokość ma wpływ saldo obrotów handlowych danej grupy towarowej i ich udział w obrotach handlowych ogółem. Wskaźnik ukazuje stratę komparatywną lub przewagę danej gałęzi gospodarki. Jego ujemna wartość pokazuje strukturalny deficyt, a dodatnia – strukturalną nadwyżkę.

- W roku 2008, najwyższą wartość „wkładu” do bilansu handlowego TBC w obrotach handlowych Polski, miały działy HS (Zharmonizowanego Systemu), które generowały najwyższe saldo dodatnie w polskim handlu zagranicznym.
- Najkorzystniejszą wartość wskaźnika zanotowano w dziale 94 (gł. meble) i 87 (gł. samochody i ich części).
- Z wyjątkiem działów 87, 85 (maszyny i urządzenia elektryczne oraz ich części; rejestratory i odtwarzacze dźwięku) oraz 89 (statki, łodzie oraz konstrukcje pływające) pozostałe działy o wkładzie w bilans handlowy przewyższający 500 mln USD, reprezentowały działy obejmujące towary o niskim i średnim poziomie zaawansowania technologicznego.

11. Możliwości specjalizacji eksportowej Polski

- **W latach 2004-2008, poprawa kierunków specjalizacji eksportowej** dotyczyła głównie towarów, które są zaliczane do **niskiej i średnio-niskiej techniki**. Wyjątkiem były statki, łodzie i konstrukcje pływające (średnio-wysoka technika).
- **Tradycyjnymi kierunkami polskiej specjalizacji były: artykuły rolno-spożywcze i surowce oraz wyroby z nich, lokomotywy, pojazdy nieszynowe, statki, łodzie oraz konstrukcje pływające i meble (50% eksportu)**. Mimo, iż wyroby te nie są zaliczane do wysokiej techniki, to pozycja tych działów na światowych rynkach jest mocna i ugruntowana.

- **Działy obejmujące maszyny, urządzenia elektryczne są nowymi kierunkami specjalizacji Polski** (13% eksportu). Na poprawę konkurencyjności tych towarów, z pewnością duży wpływ miałyby inwestycje w sferę B+R.
- Działy produkujące towary takie jak: **włókna, chemikalia, maszyny, urządzenia mechaniczne, statki powietrzne, przyrządy i aparatura** (25% eksportu) odnotowują stratę komparatywną w eksporcie i generują deficyt strukturalny w obrotach. Uczynienie ich głównymi kierunkami polskiej specjalizacji wymaga stworzenia długofalowej strategii.

12. Niewielka konkurencyjność polskich przedsiębiorstw

- **Polskie przedsiębiorstwa uczestniczą jedynie w niewielkim stopniu, w sferach światowego rynku, które rozwijają się najszybciej.** Brakuje im potencjału wiedzy oraz innowacyjności, i w rezultacie pogłębia się dystans technologiczny między eksportem polskim i światowym. Skutkuje to spadkiem konkurencyjności polskich towarów i usług.

13. Zasygnalizowaną wyżej niekorzystną sytuację mogą poprawić m.in. następujące działania:

- dalsza aktywizacja eksportu poprzez rozwiązania systemowe i instytucjonalne, w tym w sferze finansowych instrumentów wsparcia eksportu (kredyty, ubezpieczenia eksportowe);
- wyznaczanie celów specjalizacji narodowej w krótkim okresie, poprzez umocnienie obecnych obszarów specjalizacji, wynikających z tradycyjnych przewag względnych w dziedzinach takich jak: artykuły rolno-spożywcze, surowce i wyroby, lokomotywy, pojazdy nieszynowe, statki, łodzie oraz konstrukcje pływające czy meble;
- wyznaczanie celów specjalizacji narodowej w długim okresie poprzez strategiczne podejście do tworzenia specjalizacji eksportowej i stworzenie jej priorytetów, uwzględniając przewagi względne, tendencje w gospodarce światowej, możliwości naukowo techniczne;
- wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową, a sektorem eksportowym, w celu zwiększenia innowacyjności i konkurencyjności;
- obszary priorytetowe w polityce promocji eksportu powinny odnosić się do wyrobów o większej wartości dodanej, a w szczególności do najbardziej innowacyjnych grup towarów średnio-wysokiej i wysokiej techniki.

**Źródło: opracowania Instytutu Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur wykonane na zlecenie DAP MG:*

„Celowość i realna możliwość specjalizacji eksportowej Polski w warunkach globalizacji oraz ocena aktualnej sytuacji w tej dziedzinie”, Warszawa, październik 2007 r.,

„Kierunki specjalizacji polskiego eksportu w latach 2005-2008 oraz w I półroczu 2009 roku”, Warszawa, listopad 2009 r.

Opracował: Artur Trautman, Zespół Analiz Handlu Zagranicznego, Departament Analiz i Prognoz, Ministerstwo Gospodarki